

Foi et doute : enquête midrashique sur la Révélation

Chemot Rabba 29:4

Rabbi Levi enseigne: Israël demanda deux choses au Saint-Béni-Soit-Il, qu'il dévoile sa gloire qu'il et fasse entendre sa voix. Ainsi, ils virent sa gloire et entendirent sa voix, comme il est dit: " Certes, l'Éternel, notre Dieu, nous a révélé sa gloire et sa grandeur et nous avons entendu sa voix au cœur du feu" (Deut. 5:20).

Mais ils ne purent supporter cela.

Lorsqu'ils arrivèrent au Sinai, leurs âmes s'envolèrent, comme il est dit: "Mon âme sortit au son de sa parole" (Cantiques 5:6).

Alors la Torah implora la miséricorde divine pour eux et dit: Existe-t-il un roi qui marie sa fille tout en tuant les gens de sa maison ? Le monde entier se réjouit et toi tu tues tes enfants ? Immédiatement, leurs âmes revinrent en eux, comme il est dit: "La Torah de Dieu est parfaite, elle rend l'âme" (Psaumes 19:8).

Rabbi Levi dit: Est-ce possible que Dieu ignorait qu'Israël ne pourrait supporter la vue de sa gloire et le son de sa voix ?!

En fait, Dieu savait que plus tard ils pencheraient vers l'idolâtrie. Ils ne voulaient pas qu'ils disent: S'il nous avait montré sa gloire et fait entendre sa voix, nous n'aurions pas été idolâtres. À ce sujet il est dit: " Ecoute, mon peuple! et je parlerai ; Israël ! et je t'avertirai. Je suis Dieu, ton Dieu" (Psaumes 50:7).

אמר ר' לוי: שני דברים שאלו ישראל מלפני הקב"ה: שיראו כבודו וישמעו קולו. והיו רואין את כבודו ושומעין את קולו, שנאמר: "ותאמרו הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו" (דברים ה' כ). וכתבי: "ואת קולו שמענו מתוך האש" (שם).

ולא היה בהם כח לעמוד.

שכיון שבאו לסיני ונגלה להם, פרחו נשמתם, על שדבר עמהם, שנאמר "נפשי יצאה בדברו" (שיר השירים ה, ו).

אבל התורה בקשה עליהם רחמים מלפני הקב"ה: יש מלך משיא בתו והורג אנשי ביתו? כל העולם כולו שמחים ובניך מתים? מיד חזרה נשמתן שנאמר: "תורת ה' תמימה משיבת נפש" (תהלים יט ח).

אמר ר' לוי: וכי לא היה גלוי לפני המקום שאם הוא מראה כבודו לישראל ומשמיען קולו שאינן יכולין לעמוד?! אלא צפה הקב"ה שהן עתידין לעשות עבודת כוכבים. שלא יהו אומרין: אילו הראנו את כבודו ואת גדלו והשמיענו את קולו לא היינו עושים עבודת כוכבים, לכך נאמר: "שמעה עמי ואדברה, ישראל ואעידה בך, אלהים אלהיך אנכי".

Shemot Rabba 5:16

Son palais est douceur (Cantiques 5:16) – On enseigne au nom de Rabbi Yohanan: Lorsque le peuple d'Israël entendit le mot "anokhi/je suis", leur âme les quitta.

La Parole retourna auprès du Saint-Béni-Soit-Il et lui dit: "Maître du monde, tu es vie, ta Torah est vie, mais tu m'as envoyé chez les morts!".

À ce moment, le Saint-Béni-Soit-Il revint et adoucit la parole pour eux.

"La voix de Dieu est puissance, la voix de Dieu est noble" (Psaume 29:4) – Rabbi Hama fils de Rabbi Hanina commente: elle est puissance pour les jeunes/vigoureux et nobles pour les anciens/fatigués.

On enseigne au nom de Rabbi Shimon Bar Yohaï que la Torah leur rendit l'âme. Comme il est dit:

"La Torah de Dieu est parfaite, elle fait revenir l'âme" (Psaumes 19:8).

חכו ממתקים, רבי עזריה ורב אחא בשם רבי יוחנן, בשעה ששמעו ישראל אנכי בסניני, נפשם יצאה מהם.

חזר הדבור אצל הקדוש ברוך הוא אמר לפניו רבון העולמים אתה חיים ותורתך חיים שלחתיני אצל מתים, כלם מתים. באותה שעה חזר הקדוש ברוך הוא והמתיק להם את הדבור.

(תהלים כט, ד): קול ה' בכח קול ה' בהדר. אמר רבי חמא בר רבי חנינא לבחורים קול ה' בכח, לתשים קול ה' בהדר.

תני רבי שמעון בן יוחאי התורה החזירה להם נפשותיהם, שנאמר (תהלים יט, ח): תורת ה' תמימה משיבת נפש.

Shemot Rabba 29:1

"Je suis l'Éternel ton Dieu" – À ce sujet, on apporte le verset "Le peuple n'a-t-il pas entendu la voix d'Elohim qui parle?" (Deut. 4:33).

Les hérétiques questionnèrent Rabbi Simlai et lui dirent: Il y aurait plusieurs divinités sur terre! Il leur demanda pourquoi. Ils répondirent n'est-il pas écrit "la voix d'Elohim/des dieux"? Il leur dit: "Est-il écrit "parlèrent"? Il est écrit "parle"!".

אנכי ה' אלהיה, הדיא הוא דכתיב (דברים ד, לג): השמע עם קול אלהים.

המינין שאלו את רבי שמלאי אמרו לו אלהות הרבה יש בעולם, אמר להם, למה, אמרו לו, שהרי כתיב: השמע עם קול אלהים, אמר להם, שמה כתוב מדברים, אלא (דברים לד, ג): מדבר.

Ses élèves lui dirent: Maître, tu les as repoussé avec un bâton usé, mais à nous, que répondras-tu ? Rabbi Levi revint et expliqua: "Le peuple n'a-t-il pas entendu la voix d'Elohim". De quoi s'agit-il ? S'il était écrit que la voix de l'Éternel s'était exprimée dans toute sa force, le monde n'aurait pu tenir le choc. Mais en réalité, il est écrit "La voix de l'Éternel est dans la force" (Psaume 24), cela signifie qu'elle s'adapte aux possibilités de chacun. Les jeunes selon leur force, et les anciens selon leur force, les enfants selon leur force, [les nourrissons selon leur force, les femmes selon leur force et même les femmes enceintes selon leur force].

Le Saint-Béni-Soit-il dit à Israël: ça n'est pas parce que vous avez entendu de nombreuses voix [au Sinai] que vous devez penser qu'il y a plusieurs divinités. Sachez que je suis l'Éternel votre Dieu, comme il est dit "Je suis l'Éternel ton Dieu" (Deut. 5:6).

Zohar 103b

"Son mari est connu dans les portes" (Prov. 31:23) – Il s'agit du Saint-Béni-Soit-Il qui se fait connaître et auquel on s'accroche selon ce qu'on peut se décrire en son cœur, chacun selon sa capacité à s'accrocher grâce à un souffle de sagesse. Et chacun connaît Dieu selon ce qu'il peut se décrire en son cœur. Et c'est pour cela qu'il "est connu dans les portes" – il n'est connu que via ces portes, mais nul ne peut pleinement le percevoir. [...]

אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, רַבִּי, לְאֵלוֹ דְחִיתָ בְקִנְיָה רְצוּץ, לָנוּ מָה אַתָּה מְשִׁיב, חֲזַר רַבִּי לֵאמֹר וּפְרָשָׁה, אָמַר לָהֶם: הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים, כִּי־צַד, אֵלֹהֵי הַיָּה פְּתוּב קוֹל ה' בְּכַחוֹ, לֹא הָיָה הָעוֹלָם יְכוּל לְעַמֵּד, אֲלָא (תְּהֵלִים כֵּט, ד): קוֹל ה' בְּכַח, בְּכַח שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הַבְּחוּרִים לְפִי כַחַן וְהַזְקֵנִים לְפִי כַחַן וְהַקְטָנִים לְפִי כַחַן [הַיּוֹנְקִים לְפִי כַחַן, הַנְּשִׁים לְפִי כַחַן וְאִף הַנְּשִׁים הַמְּעוֹבְרוֹת לְפִי כַחַן].¹

אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, לֹא בְשִׁבִיל שְׁשִׁמְעֵתֶם קוֹלוֹת הַרְבֵּה תִהְיֶה סְבוּרִין שְׁמָא אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בְּשָׂמַיִם, אֲלָא תִהְיֶה יוֹדְעִים שְׂאֲנִי הוּא ה' אֱלֹהֵיךָ, שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים ה, ו): אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ.

נוֹדַע בְּשַׁעְרִים בַּעֲלָה דָא קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא דְאִיהוּ אֲתִידַע וְאֲתִדְבֵּק לְפִיּוֹם מַה דְּמַשְׁעַר בְּלִבִּיהּ כָּל חַד כְּמַה דְּיָכִיל לְאֲדַבְּקָא בְּרוּחָא דְחֻכְמָתָא. וְלְפִיּוֹם מַה דְּמַשְׁעַר בְּלִבִּיהּ הִכִּי אֲתִידַע בְּלִבִּיהּ. וּבְגִינֵי כֶּךָ נוֹדַע בְּשַׁעְרִים בְּאֲנוֹן שַׁעְרִים. אֲבָל דְּאֲתִידַע כְּדָקָא יְאוּת לֹא הוּא מֵאֵן דְּיָכִיל לְאֲדַבְּקָא וְלִמְדַע לִיהּ. [...]

¹ Ajout du Shemot Rabba 5

Vient et constate: L'âme humaine, nul ne peut la connaître si ce n'est via son action sur les membres du corps. Eux agissent comme des marches dévoilant l'art de l'âme. A travers eux, on peut la connaître et ne pas la connaître. Pareillement, le Saint-Béni-Soit-Il se laisse connaître mais n'est pas connu, car il est l'âme de l'âme, le souffle du souffle, profondément caché de tous. Et par ces portes, qui sont des entrées de l'âme, le Saint-Béni-Soit-Il se laisse connaître.

תא חזי, דהא נשמתא דבר נש לא איהו (נ"א לא אית) מאן דיכיל למנדע לה, אלא בגין אליון שייפין דגופא ואנון דרגין דעבדין אומנותא דנשמתא בגין כה אתידע ולא אתידע. כה קודשא בריה הוא אתידע ולא אתידע בגין דאיהו נשמתא לנשמתא רוחא לרוחא גניז וטמיר מכלא, אכל באנון שערין דאנון פתחין לנשמתא אתידע קודשא בריה הוא.

Rabbi Yehouda Halevy (Andalousie, 12e siècle)

יעירוני בשמך רעיוני Mes pensées au sujet de ton Nom m'ont éveillé,
וישימו חסדיך לפני. Et ont placé ta grâce devant moi.

הבינוני דבר נפש יצרתה Elles m'ont appris le mystère de cette âme que tu as créé,
קשורה בי והיא נפלאת בעיני. Prodigieusement entrelacée avec mon être.

ולבי ראך ויאמן כה Mon cœur t'as vu, il croit en toi,
כאלו מעמד ה'ה בסניי Comme un témoin du Sinai.

דרשתיך בחזיוני ועבר Je t'ai invoqué dans mes visions, ta gloire
כבודך בי ונרד בענני. Me traversa dans mes songes.

הקימוני שעפי מיצועי À ces réflexions je m'éveillais de ma couche,
לברך שם כבודך אדוני Pour te glorifier, Adonai.